

«Чуораанчык» иитэр-уерэтэр уьуйаан

«Тойон Дьабырыма» олонхо

(Оскуолаҕа кириэн иннинээҕи саастаах оҕолорго
быһа тардан оноруу)

Иитээччи: Константинова Наталья
Владимировна
КК: 1
Педстаж: 21

Эмис - 2017

**«Тойон Дьабырыма» В.М.Новиков-Куннук Уурастыырап
олонхотун**

**оскуолаҕа кириэн иннинээҕи саастаах оболорго быһа тардан
оноруу.**

Олонхо тутула:

1. Сир ийэ хотун уескээбинэ

Геройдар: - кэпсээччи

- Кугас аттаах Тойон Дьабырыма бухатыыр

2. Кетеру кытта киирсии

- Уол Оьулуйа Боотур

3. Аал уот иччитигэр сугуруйуу

- Кун Челлеруун Куо

- Айыы дьоно (оьуохайдыллар)

4. Кун Челлеруун Куону кэргэн кэпсэтэ барыы

- Кугас аттаах Тойон Дьабырыма бухатыыр

- Урун Аар тойон Алтан Дуолланса бухатыыр

- Аллараа дойдун Далла Хара диэн абааьы

бухатыыра

5. Кыыс дойдутугар тийии

- Кыыс Туйгун бухатыыр

- Кун Челлеруун Куо

6. Айыы бухатыыра кыайылаах теннуутэ

- Кугас аттаах Тойон Дьабырыма бухатыыр

(Залга ортотугар Аал луук мас уунэн турар, «Ус дойду» уруьуй кестер.

Музыка тыаьыыр фонугар залга ааБааччылар киирэллэр)

1 ааБааччы:

Дьэ бу

Былыргы дьыл киэнин

Быьылааннаах быдан мындаатыгар,

Урукку дьыл киэнин

Охсуьуулаах одун уорбатыгар,

Ааспыт дьыл киэнин

Алдьархайдаах анараа таьаатыгар,

Сир сибиир ийэ хотун,

Тэнийэн тэлгэнэн,

Ситэн сириэдийэн

Уескээбитэ уьу.

2 ааБааччы:

Ноо! Хотой айыы баай

Тойон обонньор абалаах,

Эдьээн Айыы баай

Хотун эмээхсин ийэлээх,

Бысталаабыт тиит быччыннаах,

Хастаабыт тиит харылаах,

Суллаабыт тиит сотолоох,

Бэрэбинэ тиит бэйэлээх,

Нуобалдьын Кугас аттаах

Тойон ДьаБарыма бухатыыр диэн,

Уескээн-тереен олорбута эбитэ уьу.

Нуо5алдын Кугас аттаах тойон Дьа5арыма бухатыыр ыллыыр:

Дьэ-ьэ!

- Кер бу баара,

Арба5абын ере анныммыт

Абааы улун киэнэ

Атыыр атамаана

Арай бу сиэри-а5аары

Килэннээн тийэн кэлэрэ эбитэ буоллар,-

Иэнин хастааммын,

Иэдэбин имитэммин,

Эппиэтин истэммин,

Ийэтин-а5атын ырыатын

Ыллалан ытыам этэ!

1 аа5ааччы: Ноо!

Ойон тура эккирээн,

Батар танаабын танынна,

Баппат танаабын

Хайыта тыытан кэбистэ,

Тийэр быатын быаланна.

Тийбэт быатын

Бьыта тыытан кэбистэ.

2 аа5ааччы: Ноо!

Бу маныаха

Ойдеен-дьууллээн

Керен турдахха

Туулээх тегурук сирэйдээх,
А5ыыр-ба5ыыр тынырахтаах,
Далаан дапсыыр кынаттаах,
Хара дьай дьайыннаах,
Субу курдук диэн
Киьилии кэпси,
Сахалыы санара,
Кемустээх куемэийин кебуехтэтэ
Олорбута эбитэ уу.

Уол Оьулуйа Боотур:

-Эрт - татайбын,
Э5э дьаралыкпын,
Кер бу, кер бу,
Нуобалдьын Кугас аттаах
Тойон Дьа5арыма бухатыыр обургу
Тойон убайым,
Дорообото тутуй!
Кимтэн кииннээх,
Хантан хааннаах,
Дорообонон тосхойдун, - диэн
Доппуруостуур буолларгын,-
Менурээн баай
Тойон о5онньор а5алаах,
Мэнирээн баай
Хотун эмээхсин ийэлээх,
Уохтаах-куустээх
Уол Оьулуйа Боотур диэн
Бухатыыр киьи буолабын.

Туох соруктаах буоланнын,
Албан уккуйдун диэтэргин,-
Кун Челлеруун Куо диэн
Урдук, утуе кыыска бараммын,
Ас курдук мыыныллан,
Танас курдук сириллэн,
Сылайан, сындалийан кэлэн,
Сынньанаары кэлэн олоробун.
Кун Челлеруун Куону
Ойох ылан кэлэннин,
Теретер обону уйалаан,
Иитэр суетуну куруелээн,
Иэримэ дьизни иччилээн,
Аал уотта отун!

1 аа5ааччы: Ноо!

Тойон Дьа5арыма бухатыыр
Кетер кынаттаах диэки
Уун-утары хайыбан,
Кыыыран тыл этэн
Турбута эбитэ уу.

Тойон Дьа5арыма бухатыыр:

Эрт-татайбын,
Эгэ-дьаралыкпын!
Кербеккун дуо, нохоо!
Суон тыыннын сойутуом,
Сордоох хааннын тобуом,
Ох барда, онобун,

Ой-буй-буйака о5олоор!

(Уол Оьулуйа Боотур кетен тахсар)

2 аа5ааччы: Ноо!

Онуоха биьиги киьибит
Алгыс баа арыыланнын,
Кырыыс баа хааннаннын!-диэн баран
Ытан ыыктан кэбистэ.

(Тойон Дьа5арыма Уол Оьулуйа Боотуру ох саанан ытар)

1 аа5ааччы: Ноо!

Кетер кынаттаа5ы
Кура5аччы кустук ох обургу
Арыый сыыа кетен ааста.

Уол Оьулуйа Боотур:

Хата киьитэ мин буоламмын,
Арыычча аьаран Биэрдим быьыылаах,-
Атын, куа5ан киьи эбитэ буоллар
Адьяаын бутэриэх киьи эбит...

2 аа5ааччы:

Иннэ диэн
Биьиги киьибитин
Кэлтэччи себе, бэккиьии
Барбыта эбитэ уу.

1 аа5ааччы:

Биьиги киьибит буоллабына,
Остее5ун кыайан елербекке,
Кыьыйан-абаран
Аал уотун иччитин кытта
Бырастыылааа олорбута эбитэ уу:

Тойон Дьа5арыма бухатыыр (ыллыыр):

- Дьизэ-буо, буйаккатын-буйака!

Аал уотум иччитэ,
Субу-субу эрэ диибин,
Сулумах сылдьар куьа5ан буолар эбит,
Кылаан-уьук тыллаах,
Кылааннаах-ергестеех,
Кыыс Туйгун бухатыыры кытары, -
Сэргэстэьэн иитиллибит
Кун Челлеруун Куо диэн
Урдук утуе дьахтары,
Ойох ыла бараары
Оностон турабын.
Быралыйар бырастыыларын
Да, о5олоор!

(Аал уотун ус сиринэн арыылаах кымьыынан кутан биэрэр, айанна турунар)

(Урун Аар тойон Алтан Дуолланса бухатыыр уонна аллараа дойду Далла Хара диэн абааьы бухатыыра буоланнар бииргэ кутууеттуу айанныыллар)

2 аа5ааччы:

Тохтообокко, толлубакка,
Туох да бокуойа суох
То5о кетен купсуйэн,

Тус илин диэки туьэ турдулар.

1 ааБааччы:

Ойдеен-дьюллээн

Кере испиттэрэ баара,

Урун чыычаах

Уьээнэн кеппетех,

Сур куудээх

Сиринэн суурбэтэх,

Оргестеех-кылааннаах,

Унуу-батас сэптэри

Орутэ-таннарыта саайбыт курдук

Уербэ долобоьун оттоох-мастаах,

Улугэрдээх сиргэ тийэн кэллилэр.

Ус кутует буола кэлбит

Ус сибиир урдук мындаалаахтарын диэки

Унуу-батас курдук

Утары-батыры керен туран

Кыыс Туйгун бухатыыр

Субу курдук диир.

Кыыс Туйгун бухатыыр ыллыыр:

Дьизэ-буо,

Эрт-татайбын, эбэ дьаралыкпын,

Эрэллэрин эриэхситин,

Эминэ тугуй!

Сурах сураан,

Кэлбиккит саамай сеп.

Ол гынан баран,

Эьиги – уьуеьут,

Кини – соботох.
Билигин мин балтым,
Бэйэтинэн тахсан,
Биирдэскитин
Харабынан хайбаан,
Сурэбинэн себулээн,
Бэйэтэ талан ылыхтаах.
Оттон барыгытын сирдэбинэ,
Кимиэхэ да барыа суохтаах.
Ону ол курдук санаан,
Ой-бука, буйака, оболоор!

1 аабааччы: Ноо!

Кун Челлеруун Куо
Кыталык кыыс курдук
Киис кыыл оботун курдук киэркэйэн,
Саарба кыыл оботун курдук наскыйан,
МайаБас балык быарынааБар манньыйан,
Сыалыбар балык быарынааБар сылаанньыйан
Тахсан тийэн кэллэ.

Кун Челлеруун Куо ыллыыр:

- Дьэ-буо, дьэ буо,
Буйакабын-буйакам!
Урдук Аар Тойон обонньор,
Айдаарыкы АраБас аттаах,
Алталаах Алтан Дуолланса бухатыыр
Миигиттэн, тердубуттэн терде ордук,
Дьуьуммуттэн дьуьунэ учугэй,

Онон киниэхэ эргэ барарбын
Кэлтэгэйнэн аабабын.
Орто туру дьабыл дойду обото,-
Нуобалдьын Кугас аттаах
Тойон ДьаБарыма бухатыыр
Миигин кытта терде тэн,
Онон мин кинини
Харахпынан хайгыбын,
Сурэхпинэн себулуубун.
Оттон аллараанны,
Аат уруулаах,
Адабалаах Ала Буурай аймаба-
Табыйар Хара аттаах
Далла Хара бухатыырга
Ойох барыам кэриэтин,
Устээх саастаах эрдэхпинэ
Ууккэ туьэн елбутум буоллар
Ыраах ордук буолуо этэ,
Ый-ыйбын, ай-айбын,
Ынырыгын, сурдээбин бабабын.

(Уот сырдыыр, харанарар. Бу кэмнэ бухатыырдар Тойон ДьаБарымаба туьэ сатыыллар, бухатыыр барыларын туора илгэн кэбьэр)

1 аабааччы:

Нуобалдьын Кугас аттаах
Тойон ДьаБарыма бухатыыр обургу,
Орто туруу дойду
Дьоллоох суолун тобулан,
Алыс учугэйдик айаннаан,
Иитиллибит-тэриллибит
Ийэ сибиир дойдутугар,

Эргийэн-тийэн кэлбитэ эбитэ уу.

(Уот сырдыыр. Орегей музыката тыаьыыр, Айыы дьоно киирэллэр).

2 аабааччы:

Ус саханы теретен,

Бизс саханы биийэтэн,

Кириэс ыырай

Кинээьэ буолан,

Сатыы ыырай

Саарыга буолан,

Орто дойду

Тутааба буолан,

Олорбута эбитэ уу.

Кун Челлеруун Куо:

- Дьизэ-буо, дьизэ буо,

Буйакабын-буйакам!

Урдук Аар Тойон обонньор,

Айдаарыкы Арабас аттаах,
Алталаах Алтан Дуолланса бухатыыр
Миигиттэн, тердубуттэн терде ордук,
Дьубуммуттэн дьубунэ учугэй,
Онон киниэхэ эргэ барарбын
Кэлтэгэйнэн аабабын.
Орто туру дьабыл дойду обото,-
Нуобалдьын Кугас аттаах
Тойон Дьабарыма бухатыыр
Миигин кытта терде тэн,
Онон мин кинини
Харахпынан хайгыбын,
Сурэхпинэн себулуубун.
Оттон аллараанны,
Аат уруулаах,
Адабалаах Ала Буурай аймаба-
Табыйар Хара аттаах
Далла Хара бухатыырга
Ойох барыам кэриэтин,
Устээх саастаах эрдэхпинэ
Ууккэ туьэн елбутум буоллар
Ыраах ордук буолуо этэ,
Ый-ыйбын, ай-айбын,
Ынырыгын, сурдээбин бабабын.